

Kuća ljudskih prava
Selska cesta 112c, HR-10000 Zagreb
t: +385 (0)1 457 23 98
f: +385 (0)1 457 23 99
kontakt@documenta.hr
www.documenta.hr

MB: 1925199, OIB: 09095322581
Raiffeisen bank Austria d.d.
Broj računa: 2484008-1102930793

VRA OLUJA - 28 GODINA POSLIJE

U gesti priznanja patnje i izgradnje povjerenja, jučer su gradonačelnik Otočca Goran Bukovac i predsjednik Srpskog narodnog vijeća Milorad Pupovac položili cvijeće za ubijene hrvatske branitelje i civile u Otočcu i za ubijene srpske civile u Doljanima. Taj važan iskorak možda bi mogao biti inspiracija za oživljavanje procesa zajedničkog komemoriranja na lokalnoj razini. Vidjet ćemo hoće li se u godinama pred nama na slične poteze odvažiti i drugi (grado)načelnici u suradnji s Vijećima srpske nacionalne manjine. U nizu pojedinačnih iskoraka pamtimo pijetet prema žrtvama i zajedničko komemoriranje nekadašnjih predsjednika Republike Hrvatske i Republike Srbije u Vukovaru i Paulin dvoru. Na lokalnoj je razini u Dvoru, zajedničko polaganje vijenaca krenulo 2006. godine. Od iskoraka na državnoj razini pamtimo odlazak nekadašnjeg predsjednika republike, a kasnije i premijera u Varivode. No ti pojedinačni pokloni žrtvama do sada još nisu prerasli u mirovni proces i kontinuitet. Još nije stvoreno povoljno ozračje za pokazivanje pijeteta prema svim stradalima. Pozdravljamo komemoriranje u Lici kao nagovještaj međusobnog uvažavanja i priznanja patnje s različitih strana rata, u nadi da će biti poticaj drugima. Možda ipak nije tako daleko dan kad će višeslojne ratne priče pronaći mjesto i na stranicama udžbenika, bez straha od različitih interpretacija?

Pamtimo kako je za veći dio stanovništva Hrvatske prva polovica devedesetih bila vrijeme progonstva, neizvjesnosti i straha, posebno na područjima okupiranim od strane srpskih jedinica, uz podršku JNA. Nakon progona tijekom 1991., mnogi mahom stariji hrvatski civili koji su odlučili ostati, kao i svi koji su se suprotstavili politici terora, pljačke i zločina, napadani su od strane pojedinaca ili pripadnika vojnih i paravojnih srpskih formacija. Najveći dio zločina počinjen je u periodu od 1991. do 1993. Tako je većina civilnog stanovništva koje je zatečeno u okupiranim selima bilo gotovo svakodnevno izloženo prijetnjama, zlostavljanju, pljački, silovanju, zatočeništvu, ubojstvima i prisilnim nestancima. Nakon vojnih operacija iz 1995. i procesa mirne reintegracije uslijedilo je procesuiranje ratnih zločina. Uz pravomoćne presude za te zločine pred Tribunalom, kao i priznanje krivice jednog od vodećih osoba u samo-proglašenim srpskim vladama, Milana Babića, samo je mali broj pravomoćnih presuda izrečen pred sudovima u Republici Hrvatskoj.

VRA Oluja uslijedila je nakon četverogodišnje okupacije gotovo četvrtine hrvatskog teritorija te neuspješnih pregovora s vodstvom pobunjenih Srba, s ciljem vraćanja okupiranih dijelova¹ u ustavno-pravni poredak RH² te uspostave prometne povezanosti i povratka prognanika i izbjeglica u njihove domove. Akcija Oluja započela je 4. kolovoza 1995. u ranim jutarnjim satima. 239 branitelja izgubilo je život u okršajima u Oluji, a dvojica se vode kao nestali. Iako je većina stanovništva napustila svoje kuće i krenula u izbjeglištvo³, dio stanovnika, uglavnom starije životne dobi, odlučio je ostati, poslušavši poziv vrha vlasti kojim im se jamčila sigurnost života i imovine. Međutim, pokazalo se da su mnogi od njih, osobito u danima nakon poduzete akcije, ubijeni

¹ Banija, Kordun, Sjeverna Dalmacija i Lika

² Izuzev područja istočne Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, koje je 15. siječnja 1998. mirnim putem integrirano u sastav RH

³ Najmanje 150.000 osoba krenulo je u izbjeglištvo

na pragovima svojih kuća, a nerijetko i zapaljeni u njima. Imovina im je opljačkana i spaljena, a neki se i danas vode nestalima. Određeni broj ubojstava počinjen je upravo iz koristoljublja, a zabilježeno je i više slučajeva grupnih ubojstava, počinjenih i gotovo dva mjeseca nakon Oluje. Uz to, sustavno se vršila pljačka, uništavanje te palež napuštene imovine, nerijetko i po čitavim zaselcima. Mada je većina hrvatskih branitelja časno sudjelovala u obrani svoje zemlje i prilikom oslobađanja okupiranih područja nastojala zaštititi civile, neki su pripadnici hrvatskih vojnih snaga i civili postupali u suprotnosti s načelima međunarodnog humanitarnog prava. Prema podacima Hrvatskog helsinškog odbora, tijekom VRA Oluja i 100 dana nakon, evidentirano je 677 stradalih civila, ubijenih na oslobođenom području ili u izbjegličkoj koloni.

O počinjenim zločinima nad srpskim civilima nerado se govori u javnosti, a u mnogim su slučajevima izostale i pravne sankcije za počinitelje tih djela. Mnogi od zločina koji su počinjeni još uvijek nisu istraženi ni procesuirani, što nažalost baca mrlju na čitavo hrvatsko društvo jer nismo pokazali dovoljnu političku zrelost za suočavanje s činjenicama iz vlastite prošlosti. Teret procesuiranja zločina, posebice nakon donošenja pravomoćne oslobađajuće presude pred Tribunalom⁴, ostao je na pravosuđu Republike Hrvatske i susjednih post-jugoslavenskih zemalja.

U dvadeset i osam godina od Oluje, podignute su samo tri optužnice za ratne zločine nad krajinskim Srbima i to protiv ukupno sedmorice pripadnika hrvatskih vojnih i policijskih postrojbi. Suđenja su rezultirala s dvije osuđujuće pravomoćne presude, za zločine u Prokljanu i Mandićima te za zločin u Kijanima kod Gračaca. Za zločin u Kijanima prvostupanjska presuda donesena je u ožujku 2019., a potvrđena u srpnju 2021.⁵ Prema podacima DORH-a, za 24 ratna zločina počinjena protiv 159 žrtava⁶ izvidi su u tijeku dugi niz godina.

Zabrinjava i to što određen broj podnositeljica zahtjeva za ostvarivanje statusa prema Zakonu o civilnim stradalnicima rata koje su 1995. napustile Hrvatsku u izbjegličkoj koloni, do sada nisu dobile pozitivna rješenja.

Stoga i ovaj put pozivamo sve nadležne institucije na pojačane napore u provođenju istražnih radnji, procesuiranju svih počinitelja ratnih zločina, kao i osnaživanju regionalne suradnje pravosudnih tijela. Tražimo i ravnopravno postupanje prema svim civilnim žrtvama rata⁷.

Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek

Prilog: neki slučajevi stradalih civila tijekom i nakon VRA Oluja

GOLUBIĆ-RADLJEVAC – ubijeno najmanje 18 civila

⁴ Osvrt na presudu pod naslovom *Oluja u Haagu* SENSE – Centra za tranzicijsku pravdu dostupan je na poveznici: <https://oluja.sensecentar.org/>

⁵ Izvještaj o praćenju suđenja za ratne zločine dostupan je na poveznici: <https://documenta.hr/wp-content/uploads/2023/07/Izvjestaj-o-pracenju-sudjenja-za-ratne-zlocine-za-2022.-godinu.pdf>

⁶ DORH „Podaci o prijavama, procesuiranim slučajevima i žrtvama kaznenih djela ratnih zločina i postupke u vezi kaznenih djela za vrijeme i nakon operativne akcije “Oluja”, objavljen 2011. godine

⁷ Osvrt na primjenu zakona uz preporuke objavljen je na poveznici: <https://documenta.hr/wp-content/uploads/2023/07/Priopcenje-2023-07-31.pdf>

Nakon što je veći dio stanovništva već napustio selo, naknadno se 5. kolovoza 1995. iz Golubića zaputilo 10-ak mještana. Oni nisu imali namjeru pobjeći, već su se željeli smjestiti u obližnje Plavno dok se situacija malo ne smiri. Putovali su traktorom i morali su zastati u Radljevcu kako bi se opskrbili gorivom. Vozač se zaputio u pravcu Golubića po gorivo, dok su ostali odlučili pričekati pored kuće Đurađa Dobrijevića. Ostalo ih je sedmero, jer je jedan bračni par odlučio nastaviti pješice. U selo su tada ušli hrvatski vojni transporteri, iz kojih su pripadnici oružanih snaga otvorili rafalnu paljbu na civile koji su čekali. Usmrćena su tri bračna para: Dušan Damjanović (1929.) i njegova supruga Đuka Damjanović (1931.), supružnici Petar (1931.) i Marija Bijelić (1942.), supružnici Milica (1929.) i Tanasije Vuković (1935.) te Boško Vuković (1938.), koji je imao ozlijeđenu nogu. Tijela žrtava bila su izložena vanjskom faktoru gotovo 15 dana, nakon čega su pokopana na kninskome groblju. Ekshumacija je obavljena 2001. godine, a prilikom pregleda posmrtnih ostataka kao uzrok smrti svih sedmero žrtava utvrđene su višestruke strijelne rane.

Uz već spomenutih sedmero žrtava, 6. kolovoza 1995. ubijeni su i Nevenka Grubić (1910.) i Glišo Čučak (1934.), koji su se bili sklonili u srodnikovu garažu u zaselku Čučci u Golubiću. Njihova tijela s prostrijelnim ranama pronašao je Nevenkin srodnik. Tijela su pokopana tek nakon otprilike dva tjedna na kninskome groblju. Nevenka je identificirana tijekom 2002. te sahranjena na mjesnome groblju u Golubiću 7. lipnja 2003.

U Golubiću su ubijeni i Jovan Jerković (1938.), Nikola Jerković (1926.), Jeka Opačić (1921.), Manda (1928.) i njen suprug Nikola Radujko (1930.), Milica Šljivar (1936.), Vasilj Radinović Vasić (1922.) i Branko Radinović Lukić (1920.).

U Golubiću su kao civilne žrtve stradali još Nikola Radinović-Lončina (1927.), Nikola Radinović-Panić (1928.), osoba s invaliditetom, te Todor Marić (1929.), no o okolnostima njihova stradanja još se prikupljaju naknadna saznanja.

MOKRO POLJE – najmanje devet civila

Stevan Manojlović (1940.) i njegova supruga Ružica Manojlović (1937.) zaputili su se traktorom iz Ivoševaca preko Mokrog Polja, u namjeri da se priključe izbjegličkoj koloni koja se kretala u pravcu Gračaca. S njima je bio i Sava Traživuk (1944.), trgovac iz Kistanja. Stigavši u Mokro Polje zaustavili su ih pripadnici HV-a, koji su ih s još nekoliko mještana zadržali u poljoprivrednoj zadruzi. Ondje su u periodu od 6. do 8. kolovoza ubijeni, a njihova tijela su potom spaljena. Posmrtni ostaci pronađeni su zajedno s ostacima još četvero sumještana. Ružica Manojlović je ekshumirana s kninskog groblja, a kao uzrok smrti utvrđene su strijelne rane na grudima (najmanje četiri strijelne rane) te su utvrđeni i tragovi gorenja. Identificirana je 6. studenoga 2002. U slučaju Stevana Manojlovića nije bilo moguće utvrditi uzrok smrti nakon ekshumacije s kninskog groblja, ali su pronađeni tragovi gorenja tijela. Identificiran je 29. listopada 2007. nakon čega je zajedno sa suprugom Ružicom sahranjen na mjesnome groblju u Ivoševcima. Sava Traživuk (1944.) je tijekom rata bio mobiliziran te zarobljen na području Velike Glave, nakon čega je oko dva i pol mjeseca zadržan u zatvoru u Šibeniku. Tijekom boravka u zatvoru, uslijed pretrpljenih ozljeda (lomova vilice, rebra i drugih povreda) otpušten je iz vojne službe te je od tada pa sve do akcija Oluja radio u svojoj trgovačkoj radnji u Kistanju. Namjeravao je ostati u selu, no na nagovor ljudi iz okolnih sela pridružio se skupini koja je na području Mokrog Polja zaustavljena i zadržana u objektu poljoprivredne zadruge zvanom Babića trgovina.

Ruža Babić (1926.) je ostala u selu jer je bila nedavno operirana te se zbog toga teško kretala. Ujutro 7. kolovoza ubijena je u svojoj kući, a tijelo je pronašao sumještatin na ulazu u hodnik. Nakon što je ekshumirana s kninskog groblja, kao uzrok smrti utvrđene su strijelne rane trupa (najmanje dvije). Identificirana je 29. svibnja 2002. te je sahranjena na mjesnome groblju u Mokrom Polju. Stevan Sučević (1934.) također je bio civil starije životne

dobi koji je odlučio ostati u selu. Ubijen je ujutro 7. kolovoza 1995. Njegovo tijelo pronađeno je na ulici, u blizini kuće Stane Sučević. Identificiran je 29. svibnja 2002. Pregledom tijela kao uzrok smrti utvrđena je strijelna rana glave i tragovi gorenja tijela. Sahranjen je na groblju u Kninu. Stana Popović (1926.) i njezin sin Mirko Popović (1953.) usmrćeni su 7. kolovoza 1995. vatrenim oružjem u obiteljskoj kući u Mokrom Polju. Mirko Popović bio je osoba ograničenih mentalnih sposobnosti, ovisan o tuđoj njezi i pomoći.

Sava Babić (1913.) ubijena je vatrenim oružjem. Promatrači UN-a njeno su tijelo s dvije prostrijelne rane glave pronašli 4. rujna 1995. u osobnom vozilu ispred njene kuće. Žrtva je bila u polusjedećem položaju u žutom "fići". Slučaj je prijavljen policijskoj postaji u Kninu. Dana 7. rujna 1995. obavljen je očevid u ime Županijskog suda u Zadru, tijekom kojeg je na licu mjesta pronađena prazna čahura kalibra 7,62 milimetra. Kako stoji u kaznenoj prijavi koju je 19. rujna 1995. podnijela Policijska uprava zadarsko-kninska, Sava Babić, Srpkinja, rođena 1913., pronađena je s tri prostrijelne rane glave i dvije prostrijelne rane prsa, a kao uzrok smrti je utvrđeno "zgnječenje mozga". Jeka Kanazir (1938.) ostala je u selu nakon VRA Oluja, no bila je preplašena te se sklanjala od vojske koja se nalazila u selu (punkt HV-a). Kada su u njezin zaselak došli sumještani, u prvi mah nije ih prepoznala, pa se 19. rujna 1995. od straha bacila u seoski bunar te se utopila.

RUDOPOLJE – ubojstvo tročlane obitelji Kordić

U mjestu Rudopolje (Otočac) stradala je tročlana obitelj Kordić: Stana Kordić (1909.) i njezini sinovi, Ilija Kordić (1942.), invalid kojem su u KBC-u Rijeka još tijekom 1989. uslijed zadobivenih smrztina amputirane obje ruke i Stojan Kordić (1938.), skrbnik slijepe majke Stane i brata invalida Ilije. Stana Kordić pronađena je obješena, a tijela braće Stojana i Ilije Kordića pronađena su u bunaru koji se nalazi u dvorištu njihove obiteljske kuće. Neposredno prije toga, braća Kordić prijavila su se na kontrolnom punktu HV-a u selu te im je rečeno da mogu sigurno boraviti u svojoj kući, no ipak su u danima nakon VRA Oluja ubijeni, a njihova kuća je zapaljena. Još uvijek nitko nije procesuiran za ovaj zločin.

DOLJANI – ubojstva najmanje devet civila

Milka Čurčić (1912.) ostala je u selu tijekom VRA Oluja, gdje joj je zapaljena obiteljska kuća. Njene posmrtno ostatke pronašao je srodnik u dvorištu kuće te je sahranjena na mjesnome groblju u Doljanima. Zorka Hrkalović (1915.) usmrćena je tijekom VRA Oluja, a njena je kuća zapaljena. Tijelo je bilo pokopano uz ogradu kuće. Tijekom 1999. sahranjena je na mjesnome groblju u Doljanima. Marija Jović (oko 1910.) bila je nepokretna te je o njoj skrbrila susjeda iz sela koju su angažirali srodnici. Pronađena je mrtva u krevetu, nakon čega je pokopana u blizini kuće. Staka Jović (1908.) usmrćena je tijekom VRA Oluja, a potom pokopana u blizini kuće. Jela Mandić (1912.) je tijekom VRA Oluja zapaljena u kući. Tijelo je navodno posve izgorjelo pa posmrtni ostaci nisu pronađeni. Danica Narančić, djev. Ognjenović, (1913.) živjela je u zajedničkom domaćinstvu s nećakom Mladenom Hrkalovićem i njegovom obitelji. Dan nakon VRA Oluja iz Otočca je u Doljane došao srodnik te tom prilikom u dvorištu kuće pronašao nagorjelo tijelo. Pretpostavivši da se radi o posmrtnim ostacima Danice Narančić, obavijestio je policiju te mu je sugerirano da kosti privremeno pokopa u blizini kuće, koja je bila zapaljena. To je i učinio, no 2013. tijekom pokušaja ekshumacije, na lokaciji ukopa nije ništa pronađeno. Pretpostavlja se da su posmrtni ostaci prekopani i izmješteni prilikom postavljanja rasvjetnih tijela u selu, jer su radovi vršeni i uz kuću obitelji Hrkalović, na dijelu gdje su kosti bile pokopane. Danica Narančić vodi se u evidenciji nestalih osoba u RH, ali pod djevojačkim prezimenom Ognjenović. U nekim se evidencijama pogrešno navodi i pod prezimenom Hrkalović, moguće i zbog toga što je živjela u istome domaćinstvu. Stojan Vukmanović (1920.) ostao je kod kuće tijekom VRA Oluja, kada je i nestao pod

nerazjašnjenim okolnostima. Stojan je imao stoku koju je redovito vodio na ispašu u šumu iznad svoje kuće, koja je također bila zapaljena. Postoji mogućnost da nije ni bio upućen u događaje u selu. Obitelj potražuje njegove posmrtno ostatke. Pretpostavlja se da je Petar Hrkalović (1939.) usmrćen i zapaljen u obiteljskoj kući tijekom VRA Oluja te se vodi u knjizi nestalih osoba u RH. Nikola Stojanović (1927.) iz mjesta Škare se tijekom VRA Oluja privremeno sklonio u Doljane kod prijatelja. Njegovo tijelo pronađeno je ispod stubišta kuće Stojana Agbabe u Doljanima nekoliko dana nakon akcije.

KOMIĆ i POLJICE, 12. kolovoza 1995. – ubojstvo sedam civila

U selo Komić nadomak Udbine 12. kolovoza 1995. tenkovima i oklopnim transporterima ušla je grupa hrvatskih vojnika. Za vrijeme rata u tome selu nije bilo vojnih djelovanja, no tijekom VRA Oluja većina stanovništva je izbjegla, pa u selu ostaje 20-ak mještana. Navedenog dana neposredno pred ulazak pripadnika HV-a, dio preostalog stanovništva sklonio se u obližnju šumu, dok su uglavnom starije i slabo pokretne osobe ostale u selu gdje su ubijeni vatrenim oružjem ili zapaljeni u kućama. Osim ljudskih žrtava, tog dana u periodu između 12:00 i 14:00 sati, ubijene su i domaće životinje te je zapaljeno gotovo 80% objekata u selu. Neke od žrtava stradale su u susjednom selu Poljice. Točan broj žrtava nije u potpunosti utvrđen, no pretpostavlja se da je toga dana stradalo najmanje šestoro, a prema nekim izvorima sedmero do devetero mještana.

Imena žrtava: Marija Brkljač (74), Petar Lavrnić (62), Petrova majka Sava Lavrnić (92), Staka Ćurčić, Rajko (Rade, Raka) Sunajko (86), Rajkova supruga Milica (Mika) Sunajko (75) i Mika Pavlica (91).

Stradanja civila u izbjegličkoj koloni 5. - 8. kolovoza 1995.

U napadima na izbjegličku kolonu na potezu Glina – Dvor stradalo je više desetaka civila, najvećim dijelom s područja Korduna. Zločini nisu procesuirani.

PETROVAČKA CESTA – stradanje devet osoba, među kojima četvero djece

U zračnom napadu na kolonu izbjeglica dana 7. kolovoza 1995. na Petrovačkoj cesti, na teritoriju BiH., u koloni vozila od projektila izbačenih iz zrakoplova smrtno su stradali civili Darinka Drča (1927.) i njeni unuci Jovica Drča (1989.) i Mirjana Dubajić (1974.) iz Brotnje kod Donjeg Lapca, brat i sestra Nevenka Rajić (1984.) i Žarko Rajić (1986.) iz Donjeg Lapca, Krstan Vuković (1951.) i njegov sin Darko (1982.), također iz Donjeg Lapca, te Branko Stjelja (1923.) i njegov sin Mirko (1961.) iz Nadina kod Benkovca.

Iako se za ovaj događaj međusobno optužuju Srbija i Hrvatska, reakcije Predsjednika Republike Hrvatske i Predsjednika Vlade Republike Hrvatske te negiranje zločina i umiješanosti pripadnika hrvatskih postrojbi u počinjeni zločin, smatramo nepotrebnim i štetnim. Pravosuđe je to koje treba dati odgovor nakon nepristrane, zakonite i objektivne istrage te izreći svoj stav o odgovornoj strani za taj zločin.

GRUBORI – ubojstvo šestoro civila

U selu Grubori (Knin) 25. kolovoza 1995. ubijeno je šestoro civila. Nakon sustavnog prikrivanja zločina, o čemu je pred Haškim tribunalom svjedočilo više osoba, Županijsko državno odvjetništvo iz Zagreba podiglo je 15. prosinca 2010. optužnicu protiv trojice hrvatskih državljana. Postupak je još uvijek u tijeku.

GOŠIĆ – ubojstvo sedmero civila

Dana 27. kolovoza 1995. oko 16:00 u selu Gošić (Kistanje) ubijeno je sedmero civila. U tijeku je istraga protiv nepoznatih počinitelja.

VARIVODE – ubojstvo devetero civila

U Varivodama je 28. rujna 1995. usmrćeno devetero civila. Za zločin se sumnjičilo šestoricu pripadnika hrvatskih redarstvenih snaga, no nakon postupka pred Županijskim sudom u Zadru te ponovljenog suđenja na Županijskom sudu u Šibeniku, optuženici su oslobođeni krivnje, čime je istraga protiv nepoznatih počinitelja vraćena na početak.